

Δάσκαλοι πολυτελείας;

Ε. Φοίβος Παναγιωτίδης, *Αναπληρωτής Καθηγητής Γλωσσολογίας*

Παναγιώτης Σταυρινίδης, *Λέκτορας Ψυχολογίας*

Η δημιουργία από το μηδέν και ανάπτυξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στον τόπο τις τελευταίες δύο δεκαετίες αποτελούν σταθμό στην ιστορία της Κύπρου. Ειδικότερα, με την ίδρυση και λειτουργία του, το Πανεπιστήμιο Κύπρου συνέβαλε στο να πάρουν μορφή και να αναπτυχθούν η πανεπιστημιακή ζωή και κοινότητα, υπηρετώντας για πρώτη φορά στην ιστορία του τόπου την επιστήμη και την ανώτατη παιδεία και συμβάλλοντας παράλληλα στην δημιουργία εγχώριου πολιτισμού και εμπειρογνωμοσύνης.

Τι γνωρίζει όμως η κοινωνία για το έργο των πανεπιστημιακών δασκάλων; Συχνά υπάρχει η εντύπωση ότι ένα μέρος της κοινωνίας έχει μάλλον ελλιπή εικόνα για τα καθήκοντα των πανεπιστημιακών, ενώ κυκλοφορεί η άποψη ότι οι πανεπιστημιακοί δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια αναβαθμισμένη εκδοχή των λειτουργών της Μέσης Εκπαίδευσης. Ποια όμως είναι τα πραγματικά καθήκοντα των πανεπιστημιακών; Σε πόσα επίπεδα καλούνται καθημερινά να λειτουργήσουν;

Μέρος της καθημερινού φόρτου εργασίας ενός πανεπιστημιακού δασκάλου είναι τα διοικητικά καθήκοντα. Αυτά περιλαμβάνουν α) γραμματειακή δουλειά (ετοιμασία εσωτερικών σημειωμάτων, αλληλογραφία με υπηρεσίες και άλλα ιδρύματα κι οργανισμούς, επιμέλεια κειμένων, συλλογή πληροφοριών και παρουσίασή τους), β) την αναπόφευκτη συμμετοχή σε επιτροπές και διοικητικά όργανα και συμβούλια, γ) τον επωμισμό ευθυνών όπως ο συντονισμός τομέα, η προεδρία τμήματος, η δημιουργία και ο συντονισμός προγραμμάτων σπουδών. Παράλληλα, οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι αναλαμβάνουμε έναν αριθμό φοιτητών τους οποίους συμβουλευόμαστε, καθοδηγούμε και στηρίζουμε ως ακαδημαϊκοί σύμβουλοι.

Από τα παραπάνω καθήκοντα δεν εξαιρείται κανείς, σε όποια βαθμίδα και αν βρίσκεται. Μάλιστα, την πληθώρα διοικητικών καθηκόντων του ειδικού διδακτικού προσωπικού, των λεκτόρων και των επίκουρων καθηγητών αντισταθμίζει η σοβαρότητα και ο χρονοβόρος χαρακτήρας των καθηκόντων που ανατίθενται σε αναπληρωτές και τακτικούς καθηγητές. Επιπλέον κανένας δεν αμείβεται παραπάνω για την εκτέλεση διοικητικών καθηκόντων, συμπεριλαμβανομένης και της υπεύθυνης και απαιτητικής συμμετοχής στη Σύγκλητο: μόνον οι πρόεδροι τμημάτων και οι κοσμήτορες σχολών δικαιούνται μείωση στις ώρες διδασκαλίας.

Σε καμμία περίπτωση η εκτέλεση των διοικητικών καθηκόντων δεν περιορίζεται, βεβαίως, στις τυπικά εργάσιμες ώρες και ημέρες. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι ευθύνες που συνεπάγονται πολλά από τα διοικητικά καθήκοντα των πανεπιστημιακών είναι σημαντικές και με σοβαρές συνέπειες: τα διοικητικά κάθε άλλο παρά τυπικά ή αυτοματοποιημένα καθήκοντα είναι.

Και περνάμε στην έρευνα η οποία, σε επίπεδο αρχής τουλάχιστον, αποτελείτο πρώτιστο καθήκον των πανεπιστημιακών. Άλλωστε με βάση την έρευνα κατά κύριο λόγο αξιολογούνται και κρίνονται για το κατά πόσον θα προαχθούν στην επόμενη βαθμίδα ή όχι.

Η έρευνα, είτε θεωρητική, είτε πειραματική, είτε εφαρμοσμένη, δεν είναι σε καμμία περίπτωση εύκολη υπόθεση. Χρειάζεται στην πράξη άπλετο χρόνο: τον χρόνο που απομένει από την προετοιμασία της διδασκαλίας, τα διοικητικά, τον ύπνο και την όποια προσωπική ζωή του πανεπιστημιακού. Επιπλέον, η έρευνα απαιτεί διαρκή ενημέρωση και παρακολούθηση όχι μόνον του κλάδου στον οποίο εξειδικεύεται ο πανεπιστημιακός ερευνητής αλλά και στους συναφείς κλάδους. Και, οπωσδήποτε, η έρευνα κάθε πανεπιστημιακού δεν αξιολογείται μόνο για σκοπούς ακαδημαϊκής ανέλιξης, παρά διαρκώς. Έτσι η αξιολόγησή της από συναδέλφους (peer reviewing) αποτελεί μέρος της ερευνητικής διαδικασίας, αξιολόγησή που κρίνει εάν θα δημοσιοποιηθεί και θα δημοσιευθεί ή όχι το προϊόν της έρευνας.

Η πειραματική και η εφαρμοσμένη έρευνα είναι εύκολο να γίνει κατανοητό γιατί αποτελούν πολύπλοκες και χρονοβόρες διεργασίες. Η θεωρητική έρευνα, αν και δε χρειάζεται εργαστήρια και πολύ τεχνικό εξοπλισμό, απαιτεί ωστόσο μελέτη και εξονυχιστική προσοχή και στη λεπτομέρεια αλλά και στο πώς το ερευνητικό έργο που παράγεται εντάσσεται στον κλάδο του. Πιο απλά: κανείς δεν πρόκειται να ακούσει μια ανακοίνωση ή να διαβάσει ένα άρθρο το οποίο απλώς διατυπώνει μια ενδιαφέρουσα ιδέα, εάν αυτή η ιδέα δεν ερμηνεύει ένα πραγματικό φαινόμενο, αν δεν είναι θεμελιωμένη λογικά και θεωρητικά και αν δε σχετίζεται με την υπόλοιπη έρευνα στον χώρο: αν δεν πάει την έρευνα, την επιστήμη και τη σκέψη λίγο παραπέρα, έστω και λίγο παραπέρα.

Ένα πανεπιστήμιο χωρίς φοιτητές δεν έχει λόγο ύπαρξης. Και οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι αντιλαμβάνονται ότι παραμένουν δάσκαλοι που απευθύνονται σε σπουδαστές ανώτατου επιπέδου, παρά την ποικιλία και σοβαρότητα των πολυσχιδών καθηκόντων τους. Αυτό ακριβώς αποτελεί κι έναν λόγο για τον οποίο η σύγκριση των ωρών διδασκαλίας ενός πανεπιστημιακού με αυτές των συναδέλφων τους που υπηρετούν στις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης είναι άνευ περιεχομένου: ο πανεπιστημιακός δάσκαλος πρέπει να παραμένει ενεργός ερευνητής, διδασκαλία και έρευνα πρέπει να παραμένουν συγκοινωνούντα δοχεία. Επίσης, τα μαθήματα που διδάσκει ο πανεπιστημιακός πρέπει να ανανεώνονται διαρκώς. Αυτό συνεπάγεται ότι προϊόν της διδασκαλίας δεν είναι το γνωστό σε πολλούς εγχειρίδιο ή βιβλίο ή οποιαδήποτε μεμονωμένη πηγή γνώσης. Απεναντίας, αντικείμενο της πανεπιστημιακής διδασκαλίας είναι η γνώση που προκύπτει από την ίδια την έρευνα του δασκάλου-ερευνητή καθώς και η δυνατότητά του να μελετά συνεχώς την καινούργια γνώση που παράγεται διεθνώς στο αντικείμενο του. Για πολλούς πανεπιστημιακούς δασκάλους, εργαστήριο και διδασκαλία είναι μη διακριτοί χώροι καθώς συχνά αυτό που διδάσκεται είναι αυτό που παράγεται στο εργαστήριο αλλά και αντίστροφα. Έτσι, η διαλεκτική σχέση του πανεπιστημιακού δασκάλου με τους φοιτητές συχνά οδηγεί στην παραγωγή έρευνας της οποίας η ιδέα προκύπτει μέσα από την διδασκαλία.

Σε τελική ανάλυση, στόχος κάθε πανεπιστημιακού δασκάλου δεν είναι μόνο να μεταδώσει γνώσεις αλλά κυρίως να δώσει εργαλεία στους φοιτητές που θα τους επιτρέψουν να δημιουργήσουν τις δικές τους γνώσεις και να σταθούν κριτικά απέναντι σε αυτές. Αυτό το πολύπλοκο εκπαιδευτικό προϊόν, που αποτελεί ιδιαιτερότητα της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, δεν μπορεί να προκύψει εάν από την ιδιότητα του πανεπιστημιακού δασκάλου αφαιρέσει κανείς της ιδιότητα του πανεπιστημιακού ερευνητή.

Τα πανεπιστήμια τέλος δεν είναι και δεν μπορούν να είναι οργανισμοί αποξενωμένοι από την κοινωνία. Ιδιαίτερα τα δημόσια πανεπιστήμια έχουν στον πυρήνα της ταυτότητάς τους την προϋπόθεση ότι προκύπτουν από την κοινωνία και προορίζονται για την κοινωνία. Είναι φυσικά θεμιτή η κριτική που ασκείται από πολίτες και φορείς ενός τόπου, ειδικά όταν η κοινωνία διψά για τεκμηριωμένες, επιστημονικές παρεμβάσεις των πανεπιστημιακών δασκάλων ήδη από τα πρώτα κιόλας στάδια της δημιουργίας του δημόσιου πανεπιστημίου. Καθώς όμως τα δημόσια πανεπιστήμια του τόπου οδεύουν προς την ενηλικίωση τους και στη δημιουργία μιας κρίσιμης μάζας, μιας κοινότητας αποφοίτων, δασκάλων κι επιστημόνων, η κοινωνία ολοένα και περισσότερο γεύεται την έκφραση πανεπιστημιακού λόγου και τη συμμετοχή των πανεπιστημιακών στα κοινά: με διαλέξεις στα ελεύθερα πανεπιστήμια του τόπου, με συμμετοχή πανεπιστημιακών σε τεχνοκρατικές επιτροπές, με διοργάνωση υψηλού επιπέδου επιστημονικών συνεδρίων, με αξιοποίηση ακαδημαϊκών σε πολιτειακά αξιώματα, με παραγωγή πρωτογενούς πολιτισμού και πολιτιστικού προϊόντος, με αρθρογραφία στον τύπο και με δημόσια έκφραση κριτικής και απόψεων για σημαντικά ζητήματα του τόπου. Ορθά η κοινωνία έχει θέσει ψηλά τον πήχη για την σχέση μεταξύ πανεπιστημίου και κοινωνίας. Και οι πανεπιστημιακοί του τόπου μας ανταποκρίνονται σε αυτό το κάλεσμα κατανοώντας τις προσδοκίες αυτές.

Κανείς πανεπιστημιακός δάσκαλος δε θα παραπονιόταν στον καρδιολόγο του ότι για μια εξέταση μισής ώρας και τη συνακόλουθη διάγνωση τον χρεώνει όσα ο ίδιος βγάζει σε 1-2 μέρες. Ο γιατρός είναι φορέας γνώσης και εξειδίκευσης, ενώ σπούδασε πολλά χρόνια ώστε να βρεθεί σε θέση να κάνει τη διάγνωσή του. Αντίστοιχα, μια κοινωνία η οποία για περίπου τρεις δεκαετίες αφότου απαλλάχθηκε από τον αποικιακό ζυγό στερήθηκε την παρουσία και τη λειτουργία ενός εγχώριου πανεπιστημίου, πρέπει να έχει επίγνωση ότι οι εργάτες του, εργάτες του ευ ζην, δάσκαλοι και ερευνητές, εργάζονται χωρίς ωράριο και χωρίς αργίες για την προκοπή της κοινωνίας αυτής και για την ανάδειξή της σε όσα κάνουν τους ανθρώπους και τις κοινωνίες να ξεχωρίζουν.

Ταυτόχρονα, η κυπριακή κοινωνία έχει κάθε δικαίωμα να απαιτεί υψηλά επίπεδα λειτουργίας των δημόσιων πανεπιστημίων της χώρας. Άλλωστε, αποτελούν περιουσία και επένδυση της ίδιας της κοινωνίας, των φορολογούμενων της Κυπριακής Δημοκρατίας. Την ίδια στιγμή όμως, όπως συχνά επιβεβαιώνουν διεθνείς αξιολογητές, κριτές επιστημονικών επιθεωρήσεων, ακαδημαϊκοί σημαντικών πανεπιστημίων του εξωτερικού και ευρωπαϊκοί μηχανισμοί χρηματοδότησης, οι Κύπριοι φορολογούμενοι μπορούν να είναι και υπερήφανοι για το πρώτο δημόσιο πανεπιστήμιο της χώρας.